

*Хатица Х. Бериша**

Војна академија, Београд

*Мирослав М. Талијан***

Војна академија, Београд

ЗАЈЕДНИЧКА БЕЗБЕДНОСНА И ОДБРАМБЕНА ПОЛИТИКА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ - ИЗМЕЂУ МЕКЕ И ТВРДЕ МОЋИ

Сажетак

Спровођењем Заједничке безбедносне и одбрамбене политике засноване на заједнички утврђеним принципима, механизмима и институцијама Европска унија жели преузме већу одговорност и улогу у европској безбедности и одбрани и ојача свој утицај и углед у решавању бројних питања у погледу мира и безбедности у свету.

Управо ослонац на тврду, меку и нормативну моћ чини Европску унију респектибилним фактором у односу на друге наднационалне организације. ЕУ унутрашњом трансформацијом намерава да, кроз прагматичан приступ, искористи компаративну предност у капитализовању меке моћи у односу на НАТО, као и да испољи значајнији војно-цивилни потенцијал за очување мира и безбедности у региону и свету. Такође жели да новим и потенцијалним чланицама Европске уније наметне заједничке нормативне оквире и вредности за које се залаже како би ојачала своје позиције у увећала своју моћ за деловање на међународном плану. У том контексту анализа показатеља меке моћи Немачке, водеће чланице Европске Уније и Србије, кандидата за уклањање у ЕУ, указује на важност овог сегмента

* Наставник на Катедри стратегије, ШНО.

** Наставник на Катедри стратегије, ШНО.

моћи посебно имајући у виду дугорочне аспирације Републике Србије ка пуноправном чланству ЕУ.

Кључне речи: Безбедносна и одбрамбена политика Европске уније, интеграције, НАТО, мека и тврда моћ, нормативна моћ, Република Србија, спољна политика.

1. ЕВРОПСКА УНИЈА ИЗМЕЂУ ТВРДЕ И НОРМАТИВНЕ МОЋИ

У савременим међународним односима евидентно је да унутар међународног система, осим суверених држава постоје и разни недржавни актери чија је политичка и економска улога све значајнија. Извориште њихове моћи се превасходно налази у њиховој политичкој и економској снази. Чак и традиционални актери међународних односа, попут држава, теже ка стварању услова за остваривање утицаја кроз јачање сегмената меке моћи. Дакле, моћ и утицај неке земље не произилази само из њене војне силе, односно величине територије, него и из других елемената који држави омогућавају да оствари свој интерес изван сопствених граница, како на земље савезнике и партнере, тако и шире. У том контексту, Европска унија у улози економског лидера није индиферентна у односу на јачање своје меке моћи, те у том смислу промовише, сопствене вредности.

Поред криза и етничких сукоба у бившој Југославији и на источно европском ободу (на делу бившег СССР), на опредељење ЕУ за успостављање јединственог спољно политичког и безбедносног наступа значајан утицај имали су и други чиниоци, међу којима се издвајају:

- интерес држава чланица ЕУ за јачање међународне улоге и утицаја ЕУ у заштити њихових интереса у свету;
- интерес чланица и ЕУ у целини за очување међународног мира, безбедности, ширење демократије, поштовање људских права, слободе кретања људи, роба и капитала у Европи и свету; и
- тежња европских нација (нарочито Француске, затим Немачке и других чланица ЕУ) за већом безбедносном аутономијом по питањима европске безбедности од САД/НАТО, нарочито после распада Источног војног блока и значајног смањења војних претњи европској безбедности.¹⁾

1) Група аутора, *Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења РС ЕУ*, Медија центар Одбрана, Београд, 2014.

Разматрајући моћ Европске уније у категоријалном смислу у материјалном и нематеријалном као важног актера у међународним односима може се сагледати кроз три концепта моћи: тврде, меке и нормативне.

Сасвим је сигурно да је моћ витални део „организма“, тј. жила куцавица међународне политике. Зато и стоји потреба да се разматра и спозна: „Колика је њена материјална вредност?“ Проблемско питање које се намеће је мерљивост и видљивост моћи једне државе или савеза држава. Да је она мерљива и заснована на посебним, одређеним материјалним капацитетима које државе поседују представља један вид равнотеже снага и резултира односом опипљивих и неопипљивих добара у материјалном и нематеријалном смислу.

Сама реч моћ потиче од старофранцуског израза „*poier*“ који значи „способност да се делује“. Мада, други теоретичари, моћ виде као исход интеракција међу државама тврдећи да се моћ односи на контролу или степен утицаја на друге државе. Ово би значило да је моћ способност једне државе да примора другу да делује. Волфорт, овом тврдњом истиче да постоји јасна разлика између политичких одлучиоца и равнотеже снага и стварне равнотеже, и да је она важна за разумевање међународне политике. У ствари она представља, слику коју политички одлучиоци имају, иако они углавном, имају добар осећај за стварну равнотежу снага. Оваквим приступом у разматрању се и усмерава перцепција моћи кроз нашање субјеката.²⁾

Међутим, интересантно је гледиште Роберта Дала (Robert Dahl) који наводи да се моћ може сагледати у разматрању субјеката (држава) и то да „А“ има моћ над „Б“ до обима до ког „А“ може да натера „Б“ да учини нешто што иначе „Б“ не би урадио.³⁾ С тим у вези, моћ постоји само онда када држава врши *контролу или утицај* и стога се може мерити тек након што исход буде познат. Овакав принцип по коме се отварају могућности утицаја једне државе у односу на другу представља основни вид утицаја у међународним односима.

2) William C. Wohlforth: *The Elusive Balance: Power and Perceptions during the Cold War*, Cornell University Press, Ithaca, NY: 1993, стр. 3-5.

3) Robert Dahl: „The Concept of Power“, *Behavioural Science*, vol. 2, no. 3, July 1957, pp. 202-203; David A. Baldwin, *Paradoxes of Power*, Basil Blackwell, New York, 1989; i Karl W. Deutsch, *The Analysis of International Relations*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1988, поглавље 3.

Макс Вебер (Max Weber) је дао класичну дефиницију моћи, која подразумева *изгледе једног човека или више људи да спроведу сопствену вољу у неком заједничком деловању, чак и упркос отпору других који у том деловању учествују*.⁴⁾ Они који поседују већу моћ, законито теже владавини над онима који имају мању моћ. Међународна политика је политика силе и моћи и према већини теоретичара не постоји дилема да „јаки чине оно што могу, а слаби прихватају оно што морају“. Европска унија као релативно новија међународна организација морала је да конфигурише своју моћ и да се стратешки позиционира на светској интересној мапи.

За представнике реалистичке парадигме међународних односа, стицање, очување, увећање, пројекција и примена моћи је основни начин за обезбеђење опстанка државе и нације и средство за реализацију, унапређење и заштиту њених националних интереса и вредности у анархичном и непријатељском спољном окружењу.

У вези са тим, државе се не разликују у погледу својих спољнополитичких циљева, већ само у погледу своје моћи и способности да исту експлоатишу. Стога је моћ степен способности да се други субјекти - државе приволе или натерају на понашање које ималац моћи жели.⁵⁾ Као резултат наведеног проистиче и борба за моћ која представља изграђивање способности утицаја и сам утицај на друге субјекте у међународним односима, а у крајњем исходу је остваривање сопствених интереса и циљева.

Од новијих одређења моћи, издвајамо виђење Исака Адигеса (Ichak Adizes), који указује: „да су *овлашћење, моћ и утицај* неопходно потребни елементи за квалитетно спровођење одлуке.“ За њега, моћ, овлашћење⁶⁾ и утицај⁷⁾ нису засебне ствари. Они су ис-

4) Maks Weber, *Privreda i društvo*, том I, Prosveta, Beograd, 1976, стр. 57–58.

5) Цитирано према: Драган Симић, *Поредок света*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999. стр. 224

6) Професор Исак Адигес сматра, као и Макс Вебер, да је *овлашћење* формално право да се донесе нека одлука. По њему то је део одређене позиције (положаја), исто што и ауторитет, и свако ко има тај посао (независно од личности) поседује формално право да се донесе одлуку која је у вези с тим положајем. По њему, то је формални ауторитет и само личност на врху има право да каже и *да* и *не*. Постоје многе организације у којима је могуће рећи *не*, али не и *да* понуђеним сугестијама које воде промени. Види шире у МомчилоТалијан, Мирослав. М. Талијан: *Оптии и безбедносни менаџмент*, ВШУП, Бања Лука, 2011, стр. 129-133.

7) *Утицај* је способност, не право, којим се постиже да друга особа учини нешто не употребљавајући при томе овлашћења или моћ. Кад се донесе сопствена одлука које се заснива на нашим идејама, онда смо утицали на идеју. Кад су људи слободни да то раде

преплетани. Он каже: „да бисмо могли да остваримо добро дефинисану одлуку, нама су потребни: овлашћење, моћ и утицај или било која њихова комбинација. По њему: „моћ је способност, не право, да се кажњава и/или награђује.“⁸⁾

Поред тога, потребно је поменути концепте тврде и меке моћи, које су развијали реалистички и неолибералистички теоретичари. Даља подела моћи је на „додирљиву“ и „недодирљиву“ моћ. Додирљива моћ једне земље се односи на мерљиве величине као што су: територија, природна богатства, број становника, физички показатељи војне моћи. С друге стране, недодирљиве чиниоци моћи су: национална воља, дипломатско умеће, подршка коју власт једне земље ужива у свом народу, привлачност одређеног погледа на свет, културно уметничке творевине и идеологије. Недодирљива моћ у крајњем представља способност да се пожељни исходи остваре привлачностима, а не принудом. Стога, додирљива и недодирљива, односно тврда и мека моћ нису одвојене и међусобно супротстављене категорије, већ напротив оне имају међузависни и допуњујући карактер. Кроз инструменте меке, нормативне и тврде моћи који се користе у начину испољавања је најлакше извршити њихово појмовно дефинисање.

Стога инструменте меке моћи чине: привлачност културног модела, идеологија, систем образовања и начин живота, поштовање институција, снаге, угледа и успеха друштва – државе која поседује моћ. У начину испољавања, мека моћ треба да привуче потенцијалног противника и да му на посредан начин наметне дијалог и сарадњу. Превасходно се у примени дефинишу одлучујуће заједничке тачке инсистирајући на разумевању и тежњи да се кроз компромисно решење убеди друга страна. Наравно да Европска унија поседује моћ убеђивања, а она се испољава кроз поверење и поштовање договореног, тј. суптилно наметање решења. Овај вид моћи представља утицај на противника индиректним и непринуд-

по сопственој вољи, а не под неким обликом принуде или страха, онда смо утицали на њих. Све друго није утицај, већ комбинација моћи, овлашћења и/или утицаја. Наведено према: Исаку Адигес: *Управљање променама*, Адигес, Нови Сад, 2005, стр. 128-142.

- 8) Као пример за поседовање моћи, Адигес наводи: „Ако је неко у стању да вас повреди или да вас учиним срећним, онда он има моћ над вама. То се дешава, нпр. ако вам је нешто потребно од мене – онда имам моћ над вама. Људи који вас окружују су онолико моћни колику важност ви придајете ономе што вам је од њих потребно. Не треба бркати моћ са овлашћењима. Шеф има највише овлашћења, али не и моћи. Права, непосредна моћ без овлашћења налази се у рукама оних који су најпотребнији за извршење задатака.“ Види шире у Момчило Талијан, Мирослав. М. Талијан: *Општи и безбедносни менаџмент*, ВШУП, Бања Лука, 2011, стр. 129-133.

ним начином, а што Европску унију позиционира као актера са значајним регионалним и глобалним утицајем.

С друге стране се кроз примену нормативне моћи остварује спољни утицај применом и мењањем норми и стандарда са тежњом унификавања са актером који их намеће. Кроз презентовање и наметање нормативне моћи, противнику се намеће суштина која се налази у коренима ЕУ, огледана у системској уређености и поштовању правила „игре“. Нормативна моћ представља један вид правне заштите и дугорочно капитализовање наметнутих идеја и решења. Оваквим приступом ЕУ се квалификује као глобални актер који користећи универзалне принципе и вредности, које сама ствара, непосредно утиче да други међународни актери прихвате исте као легитимна правила понашања у међународној заједници. На овај начин се сама Унија намеће као промотер решења у односу на већ постојећа решења појединачних држава чланица.

Заједничко за све три врсте моћи Европске уније је да омогућавају достизање стратешког циља кроз примену различитих средстава, иако се ради о релативно независним компонентама. Укупна моћ којом располаже Европска унија представља скуп капацитета држава чланица. Европска унија као јединствени и функционални актер има интеграциони потенцијал и еволутивна очекивања.

1.1. Европска унија и тврда моћ

Европска унија је у оквиру ЗСБП успела да успостави неопходне институције, инструменте и средства на свом располагању за делотворну реализацију заједничких политика (спољне, безбедносне и одбрамбене) и акција за јединствен наступ на међународној сцени, самосталнији одговор на изазове и претње европској безбедности и већи допринос и утицај у глобалној безбедности.⁹⁾

Делимичан неуспех ЕУ да утиче на стране у сукобу, може се објаснити чињеницом да европске државе још увек нису успеле да развију самостални војно-безбедносни идентитет, који би у потпуности био аутономан.

У међудржавном поретку у ком превладавају конфликтни односи, војна и економска снага ће бити главни критеријуми моћи,

9) Одредбе Лисабонског уговора о ЗСБП дате су у глави V, поглавље 2 (чл. 23-41) Уговора о ЕУ и декларацијама о ЗСБП бр. 13 и 14. прикљученим уз Уговор о ЕУ, Consolidated version of The Treaty on European Union and The Treaty on The Functioning of The European Union

па тиме и класификације, односно хијерархије земаља.¹⁰⁾ Када је у питању мерљивост тврде моћи државе, суштински се иста односи на разликовање држава према њиховим капацитетима и снази која најчешће подразумева војне потенцијале земље. С тим у вези је и мерљивост наведене моћи иста унутар самих чланица Уније.

Иако ЕУ тежи значајнијем развоју у оквиру Заједничке спољне и безбедносне политике, наведени механизам сарадње чланица ЕУ се у великој мери ослања на НАТО алијансу. Европска унија је испољила слабости у експлоатацији тврде моћи, пре свега због нејединства и неодлучности унутар саме Уније. Ово показује да су зарађене стране могле да пролонгирају тражење задовољавајућег решења, јер нису осећале војни притисак од стране Европе. Стога је и тврдња да је ЕУ „мека“ сила, протумачено од самих њених чланица које заиста нису биле спремне да учине уступке који би утицали на увећање интересно-инвестиционог потенцијала саме Уније. Међутим, након споразума Берлин плус 2007. године и Лисабонског споразума 2009. године Унија увиђа да једино може успети кроз кохезивну спољну политику њених водећих чланица као и у рационалнијој употреби тврде моћи. Тврда моћ ЕУ се остварује тек након потпуног дипломатског успеха који би омогућио ангажовање војних снага у иницијалној фази избијања кризе. Извори тврде моћи се манифестују кроз инструменте за њену примену.

Инструменти тврде моћи су претња, принуда и примена силе. О тврдој моћи државе највише су говорили представници реалистичке школе међународних односа, а један од њених истакнутих представника Џон Миршајмер (John Mearsheimer) тврди да непрестани мир демократских, економски развијених и привредно повезаних држава не постоји и да ће се круг насиља наставити и у XXI веку¹¹⁾. Приморавање других држава на промене назива се директном или заповедном методом примене моћи - тврда моћ (она је додирљива и мерљива моћ). Тврду моћ карактерише принудна сагласност са циљевима оног који их намеће при чему се користе методе економског застрашивања, међународне изолације уз примену силе са последицом поражавања противника. Тврда моћ представља способност актера за „радикалнијим“ приступом у

10) Chris Patten: *What next? Surviving the 21th Century*, Pinguin Boooks, London, 2008, стр. 19.

11) Дејана Вукчевић, „Џон Миршајмер, Трагедија политике велике сила“, *Национални интерес*, 1/2010, Београд, стр. 334-342.

остваривању својих циљева. Европска унија није лидер у експлоатацији тврде моћи због разних унутрашњих политичких ограничења, али и двојног ангажовања већине чланица у НАТО-у. Међутим, самосвесност ЕУ, и све веће инсистирање њених најмоћнијих држава чланица, намеће потребу за преиспитивањем будућег спољно политичког деловања и то кроз увећање способности за експлоатацију тврде моћи.

По мишљењу многих теоретичара по свом обиму ЕУ јесте глобални актер, али само кроз збир појединачних капацитета држава-чланица. С друге стране, нормативна моћ ће имати подстицајни карактер да правно регулише минималну експлоатацију тврде моћи у њеној почетној фази, имајући у виду да Унија жели у будућности експанзивнију примену концепта нормативне моћи у циљу остваривања својих интереса. У крајњем циљу, ЕУ тежи да достигне самосталност у деловању на глобалном плану промовишући своје вредности користећи потенцијале меке моћи, а мањак тврде моћи би, према Лисабонском споразуму, позајмљивала (стратешке капацитете) од НАТО-а. Уколико Унија жели да буде самостални глобални актер, неопходно је да своје недостатке интензивно развија.

Потенцира се развој заједничких војних снага¹²⁾ у будућности, док је у овом тренутку формат европских борбених група диминантан. Недостатак консензуса, стално присутна подела на земље „старе“ и „нове“ Европе и више „атлантски“ и више „европски“ оријентисане, додатно отежавају даљи напредак ка стварању јединственог спољнополитичког и безбедносног идентитета. Међутим, последњу деценију је означило постепено одрицање од меке моћи и инвестирање у војне операције ЕУ као елемента тврде моћи.

1.2. Европска унија, мека моћ и њена мерљивост

Европска унија није крила лидерство у експлоатацији меке моћи, те су остале наднационалне организације, али и националне државе почеле да користе елементе меке моћи у спољној политици што је битно утицало на понашање држава у међународним односима. Мека моћ заокупља данас много пажње иако је први пут поменута 1990. године у књизи¹³⁾ Џозефа Наја (Joseph Nye).

12) На састанку са немачким канцеларом Ангелом Меркел, Жан Клод Јункер, Председник Европске комисије дана 04.03. у Бриселу нагласио је потребу формирања европских одбрамбених снага.

13) Nye, J. *Bound to lead: The changing nature of American power*, 1990.

Најважнији појам који је Нај дефинисао је у ствари „мудра-па-метна моћ“ која представља пажљиву координацију и истовремену употребу тврде и меке моћи. Стога појму меке моћи није требало дуго да постане један од најпопуларнијих појмова, како у науци о међународним односима тако и у свакодневном животу.

Међутим, данас су велике силе, а и друге војно-економски развијене земље, вођене чињеницом да у времену које долази, употреба тврде моћи, нарочито на унутрашњем плану, није више популарно средство за решавање међународних спорова интензивирали употребу елемената меке моћи. Овакав приступ, светске лидере, а ради увећавања интересно - инвестициони потенцијала и утицаја у региону и свету, наводи да се са једне стране применом меке моћи могу да остваре бољи резултат него тврдом моћи. Са друге стране, значајно се смањују трошкови употребе оружаних снага у решавању конфликта, што депопуларизује тврду моћ.

Мада је важно напоменути и да се у начину примене моћи (тврда и мека) у приступу разликује и њена прагматичност и сврхисходност када су у питању међународни односи. Реалност односа држава као и наднационалних организација у испољавању политичких инструмената наводи теоретичаре да коришћење тврде моћи постаје контрапродуктивно, док са друге стране мека моћ стиче све већу политичку популарност унутар држава и данас се посматра као важан и свеобухватан индикатор моћи држава.

Међутим, кад су у питању други облици моћи, и овде је важно знати ко је моћнији. У том смислу праве се различите ранг листе држава по мерилу меке моћи. У свету постоје две еминентне консултантске куће које се баве истраживањем и рангирањем меке моћи држава. Једна од њих је и консултантска кућа „Ernst & Young“ која се бави истраживањем мерења меке моћи држава. У сарадњи са Сколково Институтот за студије тржишта из Москве, ова еминентна институција реализовала је истраживање на основу којег је формирала јединствену ранг листу свих држава у свету.¹⁴⁾ Такође, рангирањем елемента меке моћи бави се и британски часопис „Monocle“.¹⁵⁾

14) Rapid - growth markets soft power index, Ernst & Young, Skolkovo - Moscow School of Management, Institute for Emerging Market Studies, Moscow, Spring 2012, Извор: интернет http://www.skolkovo.ru/public/media/documents/research_2012, стр. 5. (приступљено 05. 02.2014.)

15) <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/>(приступљено 05. 02.2014.)

У рангирању земаља по мекој моћи примењују се 13 критеријума које у својим истраживањима користи „Ernst & Young“. У свом истраживању о мекој моћи тржишта у успону за 2012. годину, „Ernst & Young“ користи исти број варијабли које су груписане у три веће области: глобална слика, глобални интегритет и глобална интегрисаност.

У области глобалног интегритета, „Ernst & Young“ убраја индекс слободе, излазност бирача, владавину права и заштиту животне средине. Поред наведених елемената у глобални интегритет се убраја и придржавање етичког или моралног кодекса. Савремени трендови у глобалној безбедности, стварају нову улогу међународне заједнице ради планирања безбедности држава у заштити својих грађана. Самим тим свет поштује државе које поред наведеног јачају укупан положај својих грађана и уважавају своје суседе, чиме у крајњем подржавају политичке и друштвене реформе. Ово питање је посебно актуелно у самој Унији и њеним чланицама и њихов однос према оним земљама у којима се не поштује владавина права и демократија. Глобална интегрисаност представља мерљивост повезаности државе, или држава чланица са остатком света и њихова међузависност. У глобалну интегрисаност спадају варијабле као што су број имиграната, број страних туриста, број универзитета на листи „Times Higher Education World University“, као и ниво знања енглеског језика.

1.3. Европска унија и нормативна моћ

Европска унија данас, своју моћ нормативно штити превасходно од држава које нису чланице уније и нису у стању да испуне минималне функције које би требало да врши јавна власт (нпр. унутрашња безбедност становништва, снабдевање јавним сервисима, обезбеђење исхране и др). Европска Унија је од оснивања водила рачуна о својим нормативним вредностима. Ова чињеница је узета у обзир и приликом процеса проширења ЕУ, како у самом процесу одлучивања о чланству, тако у свом нормативном утемељењу. Парламент Европске уније и број чланова Европске комисије, Европског савета и других тела ЕУ који су основани у складу са нормативно правним оквиром, али и начин организације и функционисања појединих органа ЕУ пружају одређену заштиту државама чланицама.

У примени нормативне моћи, земље чланице ЕУ имају могућност да сопствене интересе изразе као интересе Европске уније, што у огромној мери увећава њихове потенцијале и релативни утицај у међународним односима.

Упркос наведеном, Унија, у свом просперитетном развоју истиче своју нормативну моћ уз промоцију политичког капитала и способности грађења норми. Сама нормативна моћ представља моћ саме државе-актера да на високом цивилизацијском нивоу поставља нормативне стандарде у складу са стандардима ЕУ и обрнуто. Нормативна моћ базирана је на моћи идеја и норми и у блиској је међузависности са меком моћи, а представља промоцију заједничких стратегија којима се поштују међународне норме и стандарди од значаја за светски поредак. Један од важних корака који државе користе за изградњу норми је проналажење институционалног оквира за одржавање и даљи развој норми и способност да те норме примени у пракси. С тим у вези, Унија користи нормативну моћ да се, без присиле, засновану на јасним уверењима, уз аргументацију могу обавезати државе чланице да прихвате унифицирана „правила“ саме организације. За мале земље, чланице Европске уније, нормативна моћ је од великог значаја зато што имају могућност промовисања сопствених идеја, нпр. Финска је искористила своје председавање како би остварила већу транспарентност, корисност и једноставност доношења одлука у самој Унији.

Европска унија „обухвата пост-Вестфалијанске вредности које други желе да опонашају, што укључује врховни принцип одрживог мира, кључне принципе слободе, демократије, људских права и владавине права, као и вредности једнакости, друштвене солидарности, одрживог развоја и добре владавине“.¹⁶⁾ Услед јединственог контекста у којем се развија, ЕУ у односима са државама-чланицама и светом примењује универзалне норме и принципе¹⁷⁾, и делује на „нормативан начин“, без ослањања на силу и свеукупне ресурсе којима располаже, чиме се постиже „нормативна разлика“.

У крајњем контексту Европска Унија, поседује „нормативни квалитет“ у односу на друге регионалне организације, јер промовише одређене норме унутар међународног система испољавају-

16) Andre Gerrits: „Introductory Observation on a Controversial Notion“ in: Andre Gerrits (ed.), *Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion*, оп. цит., стр. 3.

17) Ian Manners: *Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?*, оп. цит., стр. 241.

ћи утицај на раније утврђена правила у међународној политици. Применом нормативне моћи, створена је међузависност са меком моћи, а крајњи ефекти су значајно видљиви на спољнополитичком плану.¹⁸⁾

2. АНАЛИЗА МЕКЕ МОЋИ НЕМАЧКЕ, ВОДЕЋЕ ЧЛАНИЦЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ, И СРБИЈЕ

Утицај Немачке и њена супериорност у коришћењу меке моћи, у квантитативном и у квалитативном смислу, испољава се кроз јачање њене улоге у Европској Унији. Роберт Купер (Robert Cooper)¹⁹⁾ компарирајући предности тврде и меке моћи каже: „Мека моћ је сомотска рукавица, али испод тог сомота увек се налази челични прст”. Кроз ту призму може да се посматра и Немачка, која кроз инвестирање и промоцију своје економије, културе, науке и образовања, али и спољнополитичко деловање кроз разне међународне облике сарадње настоји да ојача стубове своје меке моћи.²⁰⁾

Немачка је трећи највећи финансијер ОУН, њена издвајања покривају нешто више од 7% редовног годишњег буџета Уједињених нација. Члан је свих пет организација Групе светске банке (World Bank Group). У Међународном монетарном фонду по броју гласова за доношење одлука заузима треће место, иза САД и Јапана. Чланица је Савета Европе, НАТО, Организације за економску сарадњу и развој (OECD). Чланство у овим организацијама потенцијално може допринети јачању меке моћи, али, с друге стране, непопуларно понашање може да смањи углед неке земље, уколико се следи само свој интерес код доношења тешких одлука.²¹⁾

18) Менерс наводи шест начина на који се нормативна моћ шири на друге делове света: „зараза“, информациона дифузија, процедурална дифузија, трансференција, отворена дифузија, културни филтер, оп. цит., стр. 244–245.

19) Роберт Купер (Robert Cooper), британски дипломата и саветник. Тренутно се налази на позицији Специјалног саветника Еврооске Комисије за Мијанмар. Такође је члан Европског Савета за међународне односе. Публиковао је више радова из области међународних односа.

20) Мека моћ Немачке се заснива на култури, науци, филозофији, индустрији и брендови-ма и свакако њеном утицају у међународним организацијама

21) Simon Blumer, William E. Paterson, „Germany and the European Union: from ‘tamed power’ to normalised power?“, *International Affairs*, Volume 86, Issue 5, 2010, стр. 1051-1073.

Основни показатељи меке моћи Немачке²²⁾

Показатељ	Податак	Место на свету
Површина територије	357.022 км ²	63.
Становништво	81.147.265	16.
Густина насељености	229, 4 становника по км ²	
БДП у паритету куповне моћи	3.250 билиона долара	6.
БДП по глави становника	39.700 долара	29.
Ниво незапослености	6,5%	70.
Џини индекс	27	126.
Индекс људског развоја	0,920	5.
Главни град	Берлин	
Званични језик	Немачки	
Званична валута	Еуро	

Што се тиче меке моћи Србије, потребно је анализирати колика је заправо мека моћ Србије и какве су могућности њеног јачања. Најпре је неопходно анализирати положај Србије у сваком од 13 критеријума које ревизорска кућа „Ernst & Young“ користи при изради индекса меке моћи. Србија се, при томе, може нарочито поредити са државама из региона. Сам резултат истраживања наведене ревизорске куће јасно указује на то да Србија не спада у групу земаља које поседују значајнију меку моћ у односу на светска мерила, као и да је нереално очекивати да би Србија могла ући у ред држава са истакнутом меком моћи. Међутим, сами бројеви указују да се може утицати на побољшање биланса меке моћи, и то кроз сарадњу на регионалном нивоу. Када разматрамо критеријум културних добара који се огледа у извозу филмова, музике и књига, Србија значајно заостаје за Хрватском и Бугарском у региону.

Важно је напоменути да се јачањем меке моћи мењању и опште слике о Републици Србији. Чињеница да је Република Србија, од средине 2012. године, започела одлучнију борбу са корупцијом представља добар основ за јачање владавине права што се у крајњем може одразити на увећање њене меке мећи.

22) У изради табеле коришћени су подаци CIA - The World Factbook i UNDP Human Development Report 2013.

Основни показатељи меке моћи Р. Србије²³⁾

Показатељ	Податак	Место на свету
Површина територије	88.361 км ²	113.
Становништво	9.090.715	90.
Густина насељености	102,88 становника по км ²	
БДП у паритету куповне моћи	40,29 милијарди долара	80.
БДП по глави становника	5.964 долара	114.
Ниво незапослености	23,6%	176.
Џини индекс	28,2	121.
Индекс људског развоја	0,769	64.
Главни град	Београд	
Званични језик	Српски	
Званична валута	Динар	

Међутим свакако најважнија основа меке моћи је институционално наслеђе као што је чланство у Уједињеним нацијама и углед који Србија има као сукцесор бивше Југославије у Покрету несврстаних. Србија данас није члан покрета, али је последњих година покушала да поврати углед који су Југославија и Београд (као место прве конференције) имали међу несврстаним земљама. Неки од покушаја учвршћивања ових веза и увећавања меке моћи Србије, активнијом улогом у сарадњи са Покретом несврстаних јесу већ помињани програм стипендирања студената из ових земаља „Свет у Србији“, као и организовање Конференције Покрета несврстаних 2011. године у Београду, поводом прославе јубилеја педесетогодишњице од његовог оснивања. Што се тиче чланства у другим међународним организацијама и деловању Србије кроз њих, треба истаћи настојање да се активно делује кроз учешће у активностима Уједињених нација и Европске уније. Почетак преговора о прикључењу Републике Србије са Европском унијом у значајној мери може да утиче на јачање капацитета меке моћи.

Активно укључење Републике Србије у концепт ЗБОП може унапредити тренутне спољнополитичке позиције државе, позитивно утицати на њен положај у општим и безбедносним међународним интеграцијама и допринети да у међународној заједници

23) У изради табеле коришћени су подаци CIA - The World Factbook i UNDP Human Development Report 2013.

буде субјекат, а не објекат успостављања безбеднијег регионалног и глобалног окружења. Истовремено, било би неодговорно, пристрасно и произвољно тврдити да би само учешће у заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици ЕУ, без додатног ослонаца на кључне носиоце војне, политичке и економске моћи, било довољан политички капитал који може осигурати да спољни партнери убудуће више уважавају виталне интересе Републике Србије и пружају подршку њиховом остварењу. Немогуће је гарантовати да би само због учешћа у ЗБОП ЕУ витални интереси Србије у региону и свету били приоритетно уважавани и штићени од стране најзначајнијих чинилаца регионалне и глобалне безбедности.²⁴⁾

ЛИТЕРАТУРА

- Адигес, Исак: *Управљање променама*, Адигес, Нови Сад, 2005.
- Група аутора, *Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења Републике Србије Европској унији*, Медија центар Одбрана, Београд, 2014.
- Blumer, Simon, William, E. Paterson, „Germany and the European Union: from ‘tamed power’ to normalised power?“, *International Affairs*, Volume 86, Issue 5, 2010.
- Вебер Макс, *Привреда и друштво*, том 1, Просвета, Београд, 1976.
- Вукчевић Дејана, „Џон Мирштајмер-Трагедија политике велике силе“, Национални интерес, Институт за политичке студије, Београд, 2010.
- Gerrits, Andre, „Introductory Observation on a Controversial Notion“ in: Andre Gerrits (ed.), *Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion*, 2010.
- Dahl, Robert, „The Concept of Power“, *Behavioural Science*, vol. 2, no. 3, July 1957.
- Manners, Ian, „Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?“, *Journal of Common Market Studies*, vol. 40, no. 2, 2002.
- Manners, Ian, „The Normative Ethics of the European Union“, *International Affairs*, vol. 84, no. 1, 2008.
- Милошевић, Зоран, „Русија и ЕУ – стратешко партнерство или стратешка заблуда“, *Политичка ревија*, Институт за политичке студије, Београд, 4/2008.
- Patten, Chris, *What next? Surviving the 21st Century*, Penguin Boooks, London, 2008.

24) Група аутора, *Безбедносни и одбрамбени аспекти прикључења РС ЕУ*, Медија центар Одбрана, Београд, 2014.

- Rapid - growth markets soft power index, Ernst & Young, Skolkovo - Moscow School of Management, Institute for Emerging Market Studies, Moscow, Spring 2012, <http://www.skolkovo.ru/public/media/documents/research 2012>,
- Стратегија европске безбедности, Безбедна Европа у бољем свету, Центар за међународне и безбедносне послове, 2003.
- Симић, Драган, *Поредак света*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
- Талијан, Момчило, Талијан, М. Мирослав, *Општити и безбедносни менаџмент*, ВШУП, Бања Лука, 2011.
- Toje, Asle: „Normative Power in Europe after the Post-Cold War“ in: Andre Gerrits (ed.), *Normative Power Europe in a Changing World: A Discussion*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, The Hague, 2009.
- Wohlforth, C. William, *The Elusive Balance: Power and Perceptions during the Cold War*, Cornell University Press, Ithaca, NY: 993, 2012.
- <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/>(приступљено 05. 02.2014.)

Hatidza Berisa, Miroslav Talijan

COMMON SECURITY AND DEFENCE POLICY OF THE EUROPEAN UNION BETWEEN SOFT AND HARD POWER

Resume

The European Union in implementing their security policies will be focused on the two sides: the compromise and consistency between its members and on their partnerships with other countries and international organizations. The time and resources devoted to the eastern and southern neighborhoods, as well as the way in which the Union is dealing with problems in their “own backyard” will test the credibility of its foreign policy. Briefly, Europe now has a second chance. Doing so should not be forgotten that the integration process and the deeper changes require some time.

There is no doubt that the members of the EU in the future will continue to strengthen joint political capacities and capabilities for effective realization of interests and objectives identified in the framework of CSDP, adapting their character and quality requirements for a successful response to the current security challenges, risks and thre-

ats on the one hand, and opportunities for economic and military sustainability, on the other hand. In this sense, the centralization of existing and establishment of new joint military and civilian capacities (on a bilateral and multi-lateral basis) is seen as the most cost effective and efficient way to strengthen the EU's capacity for successful response to the security challenges of the new era. The establishment of direct consultation on the most important issues in practice is carried out by forming the Euro-Atlantic bodies for direct communication (Working Group on Transatlantic Relations).

The European Union with the soft power attracts opponents in order to exercise indirect influence on non-coercive way. The leadership in the soft power of the European Union is achieved through the normative power over other international organizations and actors. Application of the EU normative power means legal protection, using universal principles and values that alone creates direct impact to other international actors to adopt the same rules of conduct as legitimate by the international community. It is clear that the EU will seek to combine all three type of power to achieve their own strategic goals.

When it comes to the Republic of Serbia, its scope of participation in the Common security and defense policy of the EU, will depend on the level of its ambitions, current and future financial situation. We can be sure that the security priorities at the national, regional and international level will be influenced by the further course of events. The active involvement of the Republic of Serbia in the EU CSDP policy can improve the current foreign policy position of the Serbian government. Furthermore, this can have a positive impact on position of the Republic of Serbia in the international and security integration procesess and can contribute in recognition of Serbia as more as equal subject then object in the international community in establishing a more secure regional and global environment.

Key words: Security and Defence Policy of the European Union, integration, NATO, soft and hard power, the normative power of the Republic of Serbia, foreign policy.